

Gouden regels voor ouders
1. Kinderen maken sporen. Kinderen
op iets te lijken om toch in
proces (doekje bij het ha
... 10

Begrijpen met je handen in ons digitale tijdperk

De digitale wereld is aantrekkelijk en biedt kinderen veel mogelijkheden om te leren, ontdekken en communiceren. Interactieve apps, directe toegang tot informatie en visuele inspiratie kunnen waardevol zijn, ook binnen het onderwijs. Tegelijkertijd hebben kinderen iets fundamenteels nodig dat geen scherm kan vervangen: *fysieke, zintuiglijke ervaringen*. De hersenen leren via het lichaam. Begrijpen als groot en klein, ruw en glad, zwaar en licht leren kinderen niet achter een scherm, maar via aanraken, bewegen, ruiken, voelen en experimenteren. In een tijd waarin digitale prikkels overal aanwezig zijn, is het daarom essentieel om kinderen dagelijks ruimte te bieden voor hands-on ervaringen. Niet als tegenbeweging, maar als noodzakelijke balans.

WAAROM FYSIEKE ERVARINGEN ONMISBAAR ZIJN

Wanneer kinderen werken met echte materialen, worden meerdere zintuigen tegelijk aangesproken. Ze voelen, ruiken, kijken, luisteren en bewegen. Juist die actieve, lichamelijke betrokkenheid zorgt ervoor dat verschillende hersengebieden tegelijk worden geacti-

veerd. Daardoor ontstaan diverse sterke neurale verbindingen en diepere geheugensporen dan wanneer informatie uitsluitend visueel of passief wordt aangeboden.

Denk aan een eenvoudig aanbod als zoutdeeg. Makkelijk te maken met 1 kopje zout, 2 kopjes bloem en 1 kopje water. Wat voelt een kind? Koud, warm, plakkerig, zacht? Wat gebeurt er als je het materiaal drukt, rolt of snijdt? In dit soort ervaringen ligt de basis voor later begrip van abstracte concepten. Groot en klein, zwaar en licht, ruw en glad krijgen betekenis doordat ze eerst lichamenlijk zijn ervaren.

Materiaalonderzoek:

- stimuleert fijne motoriek
- vergroot probleemoplossend vermogen
- ondersteunt langetermijnleren
- versterkt zelfvertrouwen in het eigen kunnen
- zet denken aan, roept associaties op en brengt kinderen op eigen ideeën

Kinderen begrijpen letterlijk met hun handen, hart en hoofd.

Kind is gefascineerd door een knoflookpers en maakt lange kleistroken

HET CREATIEVE PROCES BOVEN HET RESULTAAT

In veel creatieve activiteiten ligt de nadruk op het eindproduct. Een voorbeeld wordt voorgedaan, kinderen volgen stappen en het resultaat ligt min of meer vast. Dat geeft sommige kinderen houvast, maar veel kinderen willen deze activiteiten niet doen omdat ze saai zijn en ze geen autonomie krijgen om eigen keuzes te maken. Wanneer volwassenen het eindresultaat al vooraf bepalen, verschuift de aandacht van onderzoek naar reproductie en ontstaat het risico dat kinderen vooral uitvoeren in plaats van ontdekken

Wanneer het proces centraal staat, ontstaat iets anders:

- nieuwsgierigheid
- eigenaarschap
- concentratie
- flow

Kinderen die vrij een uitnodigend materiaal aanbod mogen onderzoeken zonder opdracht, kunnen zich langdurig verdiepen. Hun hersenen werken op volle toeren. Ze leggen verbanden, experimenteren, maken fouten en ontdekken nieuwe mogelijkheden. In zulke momenten raken kinderen vaak in een staat van flow:

een diepe betrokkenheid waarbij de tijd omvliegt en motivatie van binnenuit ontstaat. Deze intrinsieke motivatie is een krachtige motor voor leren en ontwikkeling.

Dat vraagt van volwassenen een andere houding. Minder sturen. Niet vragen naar het eindresultaat ("Wat maak je?" of het standaard (lege) compliment "oh wat mooi!" geven). Want praten is zilver, zwijgen is goud. Als je gelijkwaardig in gesprek wilt gaan, kan je de volgende vraag stellen: "Wil je iets vertellen over je tekening?" "Nee", is hierbij belangrijk te respecteren. Vaak vertellen kinderen heel graag, óók over hun kras-tekening. Hiermee geven ze een bijzondere kijk in hun belevingswereld.

Voor professionals betekent dit niet 'loslaten zonder kader', maar juist sensitief begeleiden: observeren, aansluiten bij wat een kind onderzoekt en vertrouwen hebben in het leerproces dat zich ontvouwt. Procesgericht werken vraagt vakmanschap en pedagogisch inzicht.

Zo start je met materiaalonderzoek

- Geef géén concrete opdracht, maar nodig uit tot onderzoek
- Bied overzichtelijk en aantrekkelijk materiaal aan, kleingemaakt en zo goed hanteerbaar
- Gebruik echte gereedschappen (bijv. ontbijtmessen, scharen en knoflookpers bij zoutbrooddeeg)
- Werk met open-eind materialen, ook uit de natuur, zoals zand, stokjes en stenen
- Laat fouten maken onderdeel zijn van het proces

Een aanbod hoeft niet groot of luxe te zijn. Stukjes hout en een bakje houtlijm met spatel zullen bij kinderen interesse en betrokkenheid creëren.

Minder is meer; probeer eens om in plaats van alle kleuren, slechts 2 of 3 kleuren stiften aan te bieden.

SCHERMEN VERSUS DOEN

Schermen zijn makkelijk. Ze bieden directe beloning en entertainment. Een creatief proces starten kost daarentegen moeite. Het vraagt inzet, concentratie en durf. Digitale media werken vaak met snelle beeldwisselingen en directe prikkels, waardoor kinderen gewend raken aan een hoog tempo en onmiddellijke respons. Activiteiten die meer tijd en verdieping vragen, voelen dan sneller als 'moeilijk' of minder aantrekkelijk. Bovendien kan overmatig schermgebruik ertoe leiden dat kinderen minder bewegen en sneller vermoeid of prikkelbaar raken. Juist daarom is het belangrijk om bewust ruimte te maken voor vertraging en geconcentreerd werken met materialen. In die rust ontwikkelen kinderen zelfregulatie, doorzettingsvermogen en intrinsieke motivatie. Veel kinderen reageren eerst met: "Geen zin." Dat is begrijpelijk. Creativiteit vraagt een omschakeling van consumptie naar zelf actief worden.

De sleutel ligt in de voorbereiding. Een uitnodigend creatief aanbod kan het verschil maken. Net zoals een graag uitnodigend gedekte tafel, kan een goed voorbereid atelier kinderen verleiden om aan de slag te gaan.

Voorbeelden van uitnodigend workshopaanbod:

- Houtstukjes met een bakje houtlijm en spatel
- Verschillende soorten zand en verf in kleine bakjes om te mengen en mee te schilderen
- Oude pinpassen of tandenborstels om op een schildersdoek mee te schilderen
- Plastic flessen en bakjes (zonder reclame) en divers gekleurd plakband
- Takken uit de natuur en bolletjes wol.

Belangrijk: Nodig kinderen uit om te proberen en te spelen. Geeft veel ruimte voor onderzoek en weinig instructie. Er zijn wel regels, bijvoorbeeld respect voor materiaal en elkaar. Het materiaal zelf biedt ook kaders. Dus niet alles uit de kast aanbieden, maar minder is meer, zie beperkt materialenaanbod hierboven.

Pipettentafel rijk aanbod ' heel uitnodigend, wint het van het scherm. Kleine hoeveelheden leiden tot grote ontdekkingen en nodigen uit om fijne motoriek te oefenen.

TEKENEN ALS BASIS

Tekenen is een van de meest toegankelijke vormen van creatief werken. Toch ervaren veel kinderen (en volwassenen) prestatiedruk: "Ik kan niet tekenen." Door klein te beginnen, bijvoorbeeld op A6-formaat, wordt de drempel lager. Zonder opdracht. Met minder verwachtingsdruk dan bij een groot vel papier.

Juist bij jonge kinderen staat niet het 'gelijkend maken' centraal, maar het onderzoeken van wat er onder hun handen ontstaat. Kinderen tot 6 jaar tekenen vanuit een innerlijk beeld. Als ze iets specifiek willen tekenen, moeten ze dat beeld dus eerst in hun hoofd kunnen vormen. Volwassenen kunnen dit proces ondersteunen door vragen te stellen over de grootte of details van dat wat ze willen tekenen. Het helpt om te benadrukken dat het er niet persé op hoeft te lijken om het toch te zijn. Een cirkel kan een gezicht worden, een pizza of een eiland: betekenis ontstaat tijdens het proces. Een gesprek over waaraan je iets herkent nodigt een kind uit om deze details toe te voegen. Het gaat om verkennen, ontdekken en verbeelden. Die vrijheid is essentieel voor creatief denken. Wanneer kinderen ervaren dat ze ruimte krijgen voor hun onderzoeken en niet beoordeeld worden in goed en fout, groeit hun vertrouwen om te experimenteren en hun eigen beeldtaal te ontwikkelen. Zoals Paul Klee zei:

"Tekenen is met een lijn uit wandelen gaan."

Praktisch idee: tekenen tijdens het voorlezen.

Lees een verhaal voor terwijl kinderen tekenen op A6-formaat. Geen opdracht. Geen beoordeling welke tekeningen wel of niet mooi zijn. Hierdoor is ruimte om te durven tekenen, ook voor de niet zo zelfverzekerde tekenaars in de groep. Wat gebeurt er?

- Sommige kinderen tekenen elementen uit het verhaal
- Anderen krassen of experimenteren met lijnen
- Er ontstaat focus en rust: na afloop van het verhaal kunnen kinderen doortekenen en hun tekening eventueel inkleuren
- Eventueel kunnen kinderen die willen over hun tekening vertellen of alles exposeren.

Het resultaat hoeft niet herkenbaar te zijn voor volwassenen. Kinderen begrijpen hun eigen beeldtaal.

Een zwarte rollerpen is vaak voldoende. Het gaat niet om kleur, maar om lijn, beweging en ontdekking. Het nieuwe woord 'krisskrassen' helpt om prestatiedruk weg te nemen. Krassen mag. Experimenteren mag. Toeval juist omarmen!

Lees een prentenboek voor en laat kinderen daarbij op A6 met zwarte rollerpen of balpen vrij tekenen, krassen ontdekken zonder opdracht. Kan ook met grote groep.

DIGITALE INSPIRATIE ALS ONDERSTEUNING

Digitale middelen hoeven geen tegenhanger te zijn. Een afbeelding op een telefoon kan bijvoorbeeld helpen bij aandachtig kijken. Wanneer een kind een specifiek dier of voorwerp wil tekenen, kan een foto details zichtbaar maken die het proces verdiepen. Belangrijk blijft dat het scherm ondersteunend is, niet leidend.

BALANS IN EEN COMPLEXE WERELD

Kinderen groeien op in een digitale én analoge wereld. Ze hebben vaardigheden nodig om in beide te navigeren. Dat vraagt om balans.

Wanneer kinderen zelf creëren:

- Bouwen ze zelfvertrouwen op
- Ontwikkelen ze een innerlijk kompas
- Blijven ze nieuwsgierig
- Ontwikkelen ze motorische en sociale vaardigheden
- Leren ze dat moeite doen loont en ontdekken ze hun interesses.

Dat innerlijke kompas is essentieel om later zelfstandig keuzes te maken in een wereld vol digitale prikkels. Praktische, tastbare ervaringen vormen daarbij een stevige basis.

WAT GEEN SCHERM KAN VERVANGEN

Creativiteit is geen luxe of extraatje. Het is een manier om de wereld te begrijpen. Door ruimte te maken voor materiaalonderzoek, open-eind spel en procesgericht werken, geven we kinderen iets wat geen algoritme kan overnemen: het vermogen om zelf betekenis te geven aan eigen ervaringen.

OVER DE AUTEURS

Sabine Plamper is cultuurpedagoog en mede-auteur van het boek *Begrijpen met je handen*. Samen met haar collega Titia Sprey van *Atelier in een Koffer*, ontwikkelde zij een procesgerichte werkwijze waarin materiaalonderzoek, spel en creativiteit centraal staan. Het boek bevat ook circa 350 praktijkfoto's en laat zien hoe kinderen via kunst, spel en wetenschap de wereld leren begrijpen met hun handen, hart én hoofd.

MEER INFORMATIE

www.atelierineenkoffer.nl/publicaties

GEÏNTERESSEERD IN VERDIEPING?

Atelier in een Koffer biedt 4x per jaar een 2-daagse praktijkcursus in Amsterdam aan: www.atelierineenkoffer.nl/product/2daagse